

Et Gensvar.

Af N. Overgaard.

Hr. Dr. phil. Vilh. la Cour har i foranstaaende rettet en Del Anker mod min Afhandling »Vestjyllands Oldtidsbebyggelse«, som tvinger mig til at fremsætte følgende:

Mit Hovedindtryk ved Læsningen af Hr. Vilh. la Cours Indsigelse er det, at han i Virkeligheden føler sig overbevist om Rigtigheden af de Anskuelse, som mine Undersøgelser har ført mig til, og at han ser, at min Fremgangsmaade er den rigtige; man maa drive sine Studier »i Marken«, og man maa tage de rette Hjælpemidler i Brug, nemlig de, der kan bidrage til at klare Sagen. I hvert Fald har han ikke hverken her eller i sit Indlæg i »Jyllandsposten« for den 9. November fremført nogen Indvending, der rammer Sagen. For denne Indrømmelse med Hensyn til Realiteten takker jeg.

For det første bebrejdes jeg, at jeg tillægger ham den samme Anskuelse, som er fremsat af fhv. Direktør for Nationalmuseet, Hr. Dr. phil. Sophus Müller.

Jeg har brugt den sammenfattede Betegnelse: »Den hidtil herskende Opfattelse«. Derved forstaar jeg, at man konstruerer et Sammenhæng mellem Veje, Gravhøje og Boliger, det, synes jeg, at mit Arbejde viser tydeligt.

Det, jeg bekæmper, er ikke alene den »Sophus Müllerske Teori«, at »et fuldstændigt Højkort er tillige et fuldstændigt Bebyggelseskort«, men først og fremmest det, at man, fra det eneste man kender: Gravhøjenes Beliggenhed, konstruerer Veje og Bygder uden at tage selv det ringeste Hensyn til Jorden og Naturforholdene paa det betragtede Sted, eller om der overhovedet var Mulighed for, at Mennesker og Husdyr kunde finde Føden der uden Anvendelse af en Teknik, som Datidens Mennesker ikke besad. Fra dette Synspunkt er de Herrers Anskuelse mig lige fjerne. Det er Skrivebordstænkning og langt borte fra det, som Livets og Naturens Love anviser. Min Opgave har ikke været at analysere Nuancer inden for den hidtidige Opfattelse af Oldtidsbebyggelsen, men derimod at udarbejde et nyt Grundlag for Studier paa det nævnte Omraade og at stille det i Forhold til den herskende Opfattelse. Hr. Vilh. la Cour bibeholder hele den gamle Opfattelse om Oldtidsvejene, Sammenhøret mellem Vej og Grav o. s. v., desværre uden at føre Bevis for dette Sammenhør. Hr. Vilh. la Cour synes at tage Afstand fra det nære Forhold mellem Grav og Bolig (eller Bygd); men med hvad begrunder han det? Han tager intet Hensyn til Naturforholdene, skønt han paastaar det.

Hr. Vilh. la Cour anfører, at jeg har ganske misforstaaet hans Kort »Det danske Folks Historie« (I B., S. 269) og Teksten dertil. Nej, det har jeg ikke, jeg er derimod bange for, at Hr. Vilh. la Cour næppe har haft det tilstrækkelige Kendskab til de vestjydske Naturforhold, derfor er Kortet og Teksten blevet, som de er.

Kortet har som Titel: »De ældste Bygder og Vejforbindelser i Hardsyssel.« Paa Kortet er Vejforbindelserne afsat med Streger. Yderligere viser Kortet skraverede Partier, der maa være Bygderne trods hans Protest.

Kortet er fremstillet ved at kortlægge Højgrupperne, tegne en Kreds om de enkelte Højgrupper og skravere det, der ligger inden for Kredsen. Kortet er altsaa et Højkort, der benyttes som Bebyggelseskort. Hr. Vilh. la Cour anfører intet for, at Bebyggelsen skal lægges uden for Højomraadet. Det er ikke »hele Bygdeomraadets samlede Struktur«, der kommer frem ved et saadant Kort, det er kun Oldtidens Kirkegaarde. Fra dem kan der kun sluttes det, at til en større Samling Gravhøje svarer en større Bebyggelse end til en lille; men Højene siger intet om, hvor denne Bebyggelse har ligget, og om den stammer fra een eller flere Landsbybebyggelser eller fra spredte Gaarde. Da Gravhøjene ligger paa Hederne, saa bliver Kortet, som anført, samtidig et Kort over en Del af Jyllands Heder.

Havde Kortet haft Titlen: »Kort over Grupperingen af Hardsyssels Gravhøje«, saa var vi enige i det. Havde der saa yderligere været en Tekst, der sagde, at da disse høje, tørre Hedebakker var uegnede til Korn og Græs, saa maa den øvrige Del af Bebyggelsen: Bøligerne, Agrene og den nødvendige Græsningsjord, søges paa de hvide Partier af Kortet, saa havde vi været fuldstændig enige, men det har Hr. Vilh. la Cour ikke gjort.

Naar Hr. Vilh. la Cour mener, at jeg »for min egen Skyld« skulde have læst Teksten S. 270, saa maa han undskylde: jeg har læst den, men den gør ikke Sagen bedre. Paa nævnte Side skrives, at Bebyggelsen fylder hele Omraadet Vest for en Linie: Humlum—Holstebro—Aulum—Snebjerg—Arnborg, og at dette Parti udgør et Bebyggelseshæle. Ved Læsningen af dette har jeg lagt Vægt paa det sidst understregede Ord, og derved forstaaet, at det var sammenhængende Bebyggelser, der holdtes sammen af de ube-

viste Veje. Eller er det Meningen, at Vægten skal lægges paa: »fylder hele Omraadet«, hvorfor har han saa ikke skravet hele Omraadet? Hvorfra har Hr. Vilh. la Cour saa Beviset for, at det hele har været bebygget? Et Højkort kan ikke sige ham det.

Vest for den ovenfor omtalte Linie findes og fandtes Jyllands største Hedearealer. Egnen fra Storaas til Skernaa var langt overvejende Hede, naar Egnen langs Fjordene undtages, saa Bebyggelsen kan ikke have »fyldt hele Omraadet«, og hvor bliver Grænseløstjerne og »Tjodlandene« saa af?

Vil man danne sig et Billede af denne Egns Bebyggelse og dyrkede Jord, kan man faa det frem i grove Træk ved at skravere en Strimmel Jord paa faa hundrede Meter ved hver Side af de forskellige Aaer og Bække, der findes i omtalte Egn, og ved at anvende den samme Fremgangsmaade ved Kærene (ø: de græsgroede, ikke Hedekærene).

Hvad berettiger Hr. Vilh. la Cour til at drage en Linie fra Holstebro over Aulum, Snejbjerg, Rind, Arnborg? Er det hans Mening, at saa udprægede Hedesogne som: Timring, Thorsted, Hover, Vorgod, Snejbjerg osv., der ligger Vest for Linien, har haft en stærk Bebyggelse, medens saa gode Sogne som: Tjørring, Herning, Gjellerup og Ikast, der ligger Øst for nævnte Linie, har været Tomrum? Arnborg, der regnes til Bebyggelsen, havde i 1683 kun 15 smaa Bøndergaarde med knap 82 Tdr. Hartkorn paa 6680 ha og i 1769 kun 140 Indbyggere. Gjellerup havde samtidigt 54 Gaarde med over 287 Tdr. Hartkorn paa 5809 ha med i 1769 666 Indbyggere. Herning havde 28 Gaarde med over 184 Tdr. Hartkorn paa ca. $\frac{1}{3}$ af Arnborgs Areal. 1140 byggedes i Gjellerup Egnens største og smukkeste

Kirke, i Arnborg byggedes, vel samtidigt, en lille uanseelig Kirke.

Den anførte Linie er stridende mod Naturforholdene paa Stedet.

Hr. Vilh. la Cour holder stadig fast paa, at man kan fastslaa Vejenes Belliggenhed og Retning efter Gravhøjene, ligeledes har han intet sagt mod at lade Befolkningen bosætte sig langs Vejene, altsaa, at en Vej betinger Bebyggelse uanset Naturforholdene. Han ønsker bare at tage Afstand med Hensyn til Boligernes Afstand fra Gravhøjene. Dette Spørgsmaal har jeg ingen særlig Lyst til at diskutere videre, da det let bliver en »Tærskens Langhalm«; men paa de Egne, der er skraverede paa Hr. Vilh. la Cours Kort, har der næppe boet eet Menneske før i de sidste 100 Aar, saa vidt det kan ses paa det lille Kort, der er uden Maalestok.

Paa S. 265 i »Det danske Folks Historie«, I. Bind, har han ogsaa et Bebyggelseskort med tre Højgrupper: en i Højby, en i Egebjerg og en i Asnæs — Grævinge. Dertil findes følgende Tekst: »Saa kom det store Tidskifte. Vi kan endnu fastslaa Følgerne, naar vi lægger alle Ods Herreds Dysser og Jættestuer ind paa et Kort; thi hvor de findes, der var »Bygden« — det bebyggede Land¹⁾, som Ordet slet og ret vil sige —, og de viser os, at der heroppe voksede tre selvstændige Smaabygder frem: En med Midtpunkt i Højby Sogn, en anden fyldende Egebjerg og en tredie nede i Asnæs — Grævinge Sogne. Mellem dem har vi brede og delvis lavtliggende Bælter, hvor Mindesmærkerne er yderst faa og i det højeste kan betegne de Færdselsveje, der har sat Bygderne i indbyrdes Forbindelse.«

¹⁾ Fremhævet af N. O.

Hr. Vilh. la Cour taler om Boplads, Bygder, Agerstumper og Græsningspletter m. m., hvorfor gøre det saa kunstigt. Boligerne, Agrene og forresten ogsaa Græsningsjorderne maa søges nær sammen. Som en Gaard i vor Tid ligger paa sin dyrkede Jord, saaledes har den selvfølgelig ogsaa gjort i hine Tider. Med Hensyn til Græsningsjorden *b e h ø v e r* Forholdene selvfølgelig ikke at være saa snævre, dog er der ingen Tvivl om, saaledes som Vestjyllands Naturforhold er og var, at de har ligget umiddelbart sammen. Engene langs Aerne var Græsningsjorden, ovenfor, paa Bakkerne, laa Agermarken, og paa den maa man søge Boligerne, og saa har vi til Rest af »Bygden« kun Kirkegaarden, der laa bagved, i større eller mindre Afstand efter Naturforholdene, i Vestjylland som Regel temmelig langt fra Boligen, i andre Egne, hvor Afstanden var mindre mellem dyrkelige Jorder, maa det hele naturnødvendigt rykke nærmere sammen, hvorfor Gravhøjene kommer til at ligge nærmere Boligerne.

Til Slut følgende Bemærkninger: Nej, Sø, Fjord, Vig og Aa er ikke det samme som Jordens Kalkindhold.

Hr. Vilh. la Cour mener, at langtfra al dyrkbar Jord var benyttet saa tidligt som i Sten- og Bronzealderen, jeg har den modsatte Mening; men Pladsen er ikke her til at udvikle Spørgsmaalet videre.

Studsgaard i November 1932.

N. Overgaard.